

# ERDÉLYI GAZDA

## AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én másfél íven és az egyleti tagoknak ingyen küldetik meg.

Ném tagok egész évre 2 frittal fizethetnek elő, fél éves előfizetés el nem fogadtatik.

HIVATALOS

### KÖZLÖNYE.

Pénz- és értékküldemények az Erdélyi Gazda

kiadó-hivatalához címzendők. A hirdetési díjszabályzatról a kiadó hivatal ad felvilágosítást.

Szerkesztő bizottság: elnök Szabó József; Dr. Berde Aron, Báró Jósika Samuel, Szabó Samuel, Vörös Sándor  
felelős szerkesztő: Gamauf Vilmos.

**Tartalom:** Felkerés. — A regalejogok és Erdély. Thorotzkay Lajos. — Ne gazdalkodjunk egyoldalúan. Úrmóssy Lajos. — A trágyázás alapelvei. — Penészek eltávolítása a pinczéből. — A zöldtrágyázás előnyei. — Tenyészállatkiállításunk érdekében. — Mén-vásárlás. — Egyleti mozgalmak: vál. ülés jun. 14-én. — Piaczi árak.

### Felkerés.

Miután a Kolozsvárt tartandó hatodik erdélyrészi tenyészállatkiállítás bejelentési határideje — **július 15-ike** — elérkezett; ezennel tisztelettel kérjük fel a kiállítani szándékozó t. tenyésztőket; szíveskedjenek magukat az erdélyi gazdasági egylet titkári hivatala útján a szükséges bejelentési ívekkel ellátni s azokat kitöltve, a helypénz stb mellékelésével mielőbb visszaküldeni; mert csak így lesz lehetséges az állatok számáról jókor tájékozást nyerni s a gondos elhelyezést biztosítani.

A díjakkal igen gazdagon dotált kiállítás a versenyzőknek dús jutalmakat is helyez kilátásba, a mi a tömeges részvételt még inkább indokolja.

Kolozsvárt, 1888. július hó 15-én.

**Az állatkiállítási szakosztály rendező bizottsága.**

### A regalejogok és Erdély.\*)

Dr. Csillag Gyula „A királyi kisebb haszonvételek megváltásáról” írt füzetében azt állítja, hogy Erdélyben az ita-

\*) Vonatkozással a mult számunkban közlött cikkre, ezennel annak kiegészítését és folytatását is adjuk, egyszersmint őszinte örömiüknek adván kifejezést a felett, hogy a t. szerző ur leveletette a névtelenség köpenyét és nyíltan száll síkra az általa oly jól védett ügy mellett.

arúlási jog annyiban különbözik a magyarországitól, hogy ott az urbéresék Sz. Mihály naptól január 1-ig tartó kormároltatása kizárólagos s a földesurak ez idő alatt csak az utazók elszállásolására épített vendéglőkben gyakorolhatták az italárulási jogot; — míg Magyarországon ezen 3 hó alatt az urbéresék csak a földesurakkal közösen gyakorolhatták. Tehát arányosítás után, míg Magyarországon az urbéresék kizárólagos italárulása 6 hétig tart, addig Erdélyben 3 hónapig. — E lap mult számában ennek épen ellenkezőjét állítom: „A régi usus szerint Erdélyben a Sz. Mihály naptól január 1-ig tartó időben földesúr és jobbágy közösen gyakorolta az italárulást.” Ez állításmat az 1854. évi császári nyílt parancsesal bizonyítom, mely a fenti közös használatot és a régi szokás fenntartását határozottan kimondja: „E rendelkezés ma is érvényben van. Hivatkozom régi birtok-konskripciókra és az italárulási használat arányosításának kivételére. Kimutatom, hogy egyes másként rendelkező törvények nem léptek életbe. **Ennek ellenében Dr. Csillag Gyula a Pesti Napló 167. számának mellékletén védi álláspontját.**

Az ügyet a közérdek szempontjából is annyira érdekesnek tartom, hogy állításmat igazolásán kívül az is kényszerít a Dr. Csillag Gyula ur bizonyítékainak megczafolására. Czafolatomat ott kezdem, hogy én felszólalásomban nem Csillag Gyula állításával szemben állítom, hogy „az italárulás joga Erdélyben egészen a földesuré volt”, mert ezt, mint a tulajdonjog és használat közötti megkülönböztetésem végeredményét állítom fel. Ez állításmat most is fenntartom, de nem Dr. Csillag Gyula urral szemben, hanem vele együtt, mert fenn említett füzetének 52. lapján ez ellenében csak tekintetbe veendő szempontokat és nem argumentumokat hoz fel.

Ez áll az italárulási jog természeténél fogva is, mi-

után az a fejedelem által csak nemeseknek vagy nemesi kuriáknak adományozható nemesi, urí jog volt s városok is csak úgy nyerték, ha nemes városok voltak, mint Torda, Nagy-Enyed, Deés sat. vagy előbb szabad királyi városokká tétettek, mint Kolozsvár, Gyulafehérvár sat. Kimondja azt Dr. Csillag Gyula idézetében az 1847. évi VI. tez. 7. §-a: jobbágnak soha regale adományozható nem volt, a községre való átruházásról pedig ez a törvény szól először.

Dr. Csillag Gyula czáfolatában hivatkozik az 1847. évi VI. tez. 7. § ra. E törvény rendelete állítása mellett bizonyít, de tudni kell azt, hogy Erdélyben e törvényt csak egy-két megyében hirdették ki, a többiben nem. Nem alkalmazták és nem is alkalmazzák, tehát nem szabályozta az italárulási jogot, így sem tényleges törvényül, sem állítása bizonyítékául nem szolgálhat.

Idézi az általam idézett 1854. év június 21. császári nyílt parancs 31. §. második kikezdését önmaga ellen. A §. első része így szól: „Das Recht des Schankes wird den ehemaligen Grundherrschaften vorbehalten der Regulierung in jener Ausdehnung aufrecht erhalten, in welcher sie dasselbe vor dem Jahre 1848 ausgeübt haben.“

Ez kizárólag a volt földesurak 9 havi italárulási jogáról szól, ezt a limitáció fenntartásával a földes uraknak egymás között olyan arányban rendeli fenntartatni, a melyben 1848. előtt is használták. A második rész: „Eben so wird das den einzelnen Unterthanen, einzelnen Gemeinden oder ganzen Gemeinden zustehende Befugniss durch längere oder kürzere Zeit meistens vom St. Michael bis 1. ten Januar jedes Jahres Wein und Brantwein gleichzeitig mit den gewesenen Grundherren auszuschänken, aufrecht erhalten.“

Itt a jobbágyokat illető 8 havi engedménnyről van szó, melyet mint a földesurral együttes használatot biztosít.

E császári nyílt parancsral egybekapcsolva idézi a császári királyi helytartótanácsnak az italárulás bérbeadása módjáról szóló 1856. évi 21385 sz. rendeletét, mely az irt patenst kivitelében magyarázza: „ama volt földesurak, kik 1848-ig a kimérést egyáltalán nem, vagy csak az utazók felvételére rendelt vendéglőkben gyakorolták, első esetben a kimérési jognak a községgel közös gyakorlatára jogosítottnak éppen nem, második esetben csak a megjelölt kiterjedésben tekinthetők.“

Oly magyarázatát adja ez a patensnek, mely a raczionális és igazságos gondolkozás módjának nem felel meg.

A császári helytartótanácsnak nem volt hatáskörében jogot elvenni, sem megsemmisíteni, nem volt joga törvényt hozni; ha a fenn idézett rendeletben tette, — midőn csak a patens magyarázása, annak alapján és elvének megfelelően csak a patens rendeletének végrehajtási körében rendelkezés helyett a jogok szabályozásába vegyült, — megsemmisült, — úgy a mint megsemmisült, ez is, mert e rendelet csak kimondva volt, de alkalmazva nem. Aztán a jogok bérbeadásának módjáról szóló rendelet nem szabályozhat jogokat, csak a jogszabályok keretében működhet.

E helytartó tanácsi rendelet eszmemenetén és hangján első olvasásra megérzik a letűnt forradalom elkeseredése, végig vonul a nemzeti gyűlölet, mely leginkább a nemesség ellen irányulva ily utakat keresett a nemesi előjogok csorbítására. A ki ismeri azt a kort és embereit és végig olvassa az akkori helytarósági tanács névsorát, tudni fogja, hogy e rendelet a patensnek rossz indulatu szándékos elferdítése.

Ha ismeri Dr. Csillag Gyula ur e viszonyokat, e rendeletet ő sem idézi.

Állításom megezáfolása czéljából végül hivatkozik Dósa Elek jogtudor tekintélyére és a mit először kellett volna tárgyalnom: a Mária Terézia-féle Quaedam puncta regulativa III. szak. 8 pontjára, mely a jobbágyi korcsmáltatást az említett 3 hó alatt biztosítja s hozzá teszi, hogy „ez idő alatt a földes uraság tartózkodjék a korcsmárlástól, kivéve, ha utasok befogadására épített vendéglővel birna, mely esetben a jobbágyokkal együtt ő is korcsmárolhat.“

Dósa Eleknek 1861-ben megjelent „Erdélyhoni jogtudomány“ czimű munkájából idézi a II. kötet 167. § :

„1. A törvénynyé vált urbéri szabályok 3. szak. 8. pontja szerint évenként Szt. Mihály naptól Karácsonyig a korcsmárlatási jog gyakorlata kirekesztőleg csak az urbéreseket illetvén; ez idő alatt mások azon községekben, melyekben urbéresek is vannak, korcsmát nem tarthatnak, csupán az utazók befogadhatása végett épített vendégfogadók vétetvén ki e szabály alól, melyekben a korcsmáltatás ezen idő alatt is folytathatnak.“ — A mint látható, Dósa a regulativum punktumokat nevezi törvénynyé vált urbéri szabályoknak.

Az 1769. évi regulativum punktumokat soha országgyűlés el nem fogadta, sem ki nem hirdette, s így nem váltak azok törvénynyé, mint azt Dósa állítja.

Hivatkozom egy főkormányiszéki ítéletre: Monora alsó-fehérmegyei község, a balázsfalvi püspök jobbágy községe, tulságos megterheltetése miatt és mert földesuruk megtiltotta erdek vágatását, a regulativum punktumokra hivatkozva panaszt emelt a főkormányiszékhez; a főkormányiszék 1818-ban ítéletileg kimondja, hogy az 1769. évi regulativum punktumok törvényerővel nem bírnak.

Csakis az urbéri bíróságok használták ítéleteikben 1857 — 1861-ig, azok is ritkán, akkor sem italárulási ügyekben. Hogy mily alapon használták, nem tudom, de tény, hogy azelőtt és azután is csak az ügyvédek idézték urbéres klienseik pártfogásában.

Dósa Elek jogtudor tekintélyét elismerem és tisztelettel hajlok meg előtte, de az „Erdélyhoni jogtudomány“ban foglalt 167. §-ban oly tévedések vannak, melyeket megezáfolás nélkül nem hagyhatok.

Hogy Dósnak az italárulásról irt §-a már felfogásában sem helyes és nem egyezik meg a volt tényleges állapotokkal, ki fogom mutatni.

Dr. Csillaggal állítom, hogy a regale jog nemesi jog volt, mert jobbágy nem birhatott se földbirtokot, se jogot,

bizonyítja ezt a sok között az Apr. Const. pars III. tit. 32. art. I, mely mondja: „a körcsmárlásnak rendi — a portionatus, mind pedig az egy házhelyi nemesség között limitáltassék,“ ugyanaz pars II. tit. 8. art. 7, mely szerint az armalis nemések ezután is nemesi szabadságukban megártassanak, a körcsmárlást kivéve.

Az itálárulás magában véve nemesi jog volt, terjedelmének, illetőleg nagyságának a nemes, illetőleg földesur által birt jobbágybirtokok mennyisége és száma.

Dósa az itálárulási jogot a földelő járultságának, az az birtokjárulékok osztályába sorozza (160. §. 2). Ez nem áll, mert az itálárulás joga nem járult bármily nagy allodiális birtokkal se; de igen nemesi kuria nélkül is külső birtok és jobbágygal, vagy semmi allodiaturával csak jobbágygal bíró nemeshez is; elkülöníthető is volt a fekvőségtől és elkülönítve használható, nem volt se a nemes kuriák, se az antiqua, se az inquilinus sessiók járuléka, mert akkor csak ama nemesi kurián, vagy jobbágyi belső telken lett volna gyakorolható; már pedig az itálárulást jogosultja a falu vagy határ bármely helyen gyakorolhatta. Az, hogy „gyakorlata a birtokosokat jószágaik mennyiségéhez arányítva illeti“, nem áll, mert az Apr. Const. III. rész. 29. tit. 1 tart. szerint quantitas et numerus sessionum volt a jogosultság arányának mérve, a quantitást azonban soha se alkalmazták, csak a jobbágytelkek számát, de valamely községben egy jobbágy mellett is a földesur birta épp úgy az egész jogot, mint más 50 jobbágy mellett más község egész jogát. Ezek azonban mind az arányosítás kivételére vonatkoznak; régi gyakorlat szerint, hol arányosítás nem volt, minden egy faluban egy vagy száz jobbágy vagy kuriával bíró nemes egyenlő szabadsággal árulhatott italt egész évben.

Hogy nem birtokhoz vagy telekhez kötött, hanem adományozható nemesi jog volt, bizonyítja Dósa maga 167. §. első kikezdésében irt: „Ezen jog csak a székely és magyar földön lakó falusi birtokosokra van ugyan szabályozva törvényeinkben, de gyakorolják, szokás szerint s gyakorolhatják is azt a városiak is, még pedig — mivel belső birtok után járó haszonvétel — úgy mint a városi birtokosokat egyenkint, nem pedig mint a várost testületileg illető jog“, — állításának megczáfolása. A szab. kir. városok minden belső telekre való hivatkozás és tulajdon nélkül adomány útján nyertek itálárulási jogokat Kolozsvár, Gyulafehérvár stb. s a város, mint testület gyakorolja.

A 167. §. 2. pontja ez: „Szeptember 29-én kezdve december 25-ig terjedő részét kivéve az esztendőnek, annak többi részeiben a körcsmárlás a szabad birtokosokat illeti, az urbéresék teljes kirekesztésével; még pedig nemcsak a neméseket, mivel a körcsmárlási jog nem nemesi, hanem belső telek utáni járultság lévén, azt a belső telek bárminő állapota és rangu tulajdonosa éppen úgy használhatja, mint telke egyéb járandóságait“. Igen különösen hangzik ez, miután Dósa a 119. §-ban ezt írja a lakosok rangjának megkülönböztetésében: „állapotukra nézve a nemesi és polgárrendi osztálytól megkülönböztetett nép-

osztályt képezték, nemtelen pór nép, paraszt emberek, paraszt köznép nevezetei alatt. Ezek voltak: 1. urbéresék stb. 2. szabad birtokosok, homo possessionátus, kik városokon kivül fekvő tulajdont birtokoltak s maguk gazdáinak és szabadosoknak is szoktak nevezetni“. De a szabad birtokosok se jobbágyokat, se jobbágy vagy nemesi telket, se regalejogot nem vehettek, mert az nem volt eladható, legfeljebb zálog útján bírhatták, ily zálogos tulajdonosok pedig csak a tulajdonos nemes meghatalmazásával használhatták.

Azt hiszem, ezek után eléggé igazoltam első állításomat és épp annyira, a memyire ezt igazoltam, megczáfoltam Dr. Csillag Gyula ur ellenállítását.

Látható ezekből és tény: hogy Erdélyben az itálárulást az Apr. és Comp. konstitúciókon kívül más szentesített, országgyűlésileg elfogadott, kihirdetett és gyakorlatba vett általános törvény nem szabályozta; volt ugyan, a mint látszik akarat, kezdet és kísérlet, mint idézetek és mások is, de az 1854. évi pátensen kívül más törvényre nem emelkedett. Voltak ugyan vidékek, melyeken az egyes említett kísérletek végrehajtottak úgy a hogy és különbözőkép; fajlalták ezt a gyakori és számos vármegyei panaszfeliratok. Ezen különbözőségek természetesen csak zavarták a helyzetet.

Az itálárulási jogok használata Erdélyben a régi gyakorlat alapján folyt, azt tisztelte mindenki; a régi gyakorlat különböző volt, de általánosabban az, hogy a földesur használta 9 hónapon át kizárólag, a 3 hónap alatt az urbéresékek közösen; de voltak és vannak még limitáció után is oly községek, a hol a volt földesur csak 6 hóig, a volt urbéresék is 6 hóig árultattak kizárólagosan. Van oly község is több, a hol a volt földesur soha se használta e jogát, de limitáció útján megnyerte a 11 és fél havi jogot, azon igen igaz elvnel fogva, — mely ugyan a szokás törvényének ellent mond, — hogy a jog soha se el nem évül, se el nemvész.

Alsó-fehérmegye Benedek községben, habar jobbágyközség volt, nincs regalejog, a havasajában bortermő hely lévén, a havasiak lóhátan jönnek 6—8 kupás faedényekkel bort szállítani, ily mértékekkel mindenki árulhat bort, akár saját termelésű, akár vett bort. Egy hosszu per foly ez iránt a volt földesurak és volt urbéresék között, kik azt bizonyítják, hogy 1817-ben így lett limitálva az itálárulás. A kuria hozott egy ítéletet, melyben a volt földesuraknak megítéli a 11 és fél havi itálárulási jogot, de más tekintetből elutasítja.\*)

Ilyen és hasonló zavarok igen számosak az erdélyi

\*) A t. szerző urnak ezen felhozott példájára a következőket jegyezzük meg, ugyancsak a benedeki körjegyzőség hivatalos adatainak alapján: Benedeken a község mint jogi testület a pálinka és sörfogyasztás után 400 frt évi jövedelmet vallott be, a református egyház 6 heti jogért 6 frtot, a r. kath. püspökség ugyanannyi időért 2 frtot; a kiváltságos benedeki jogosultak semmi jövedelmet nem élveznek, mert a köcsmajogszabályozás per alatt áll. Van a 729 lakossal bíró községnek vásárfoga is, de nem gyakorolja. —

Szerk.

községekben, ezeket még tetézte a közigazgatással sok helyen rosszul keresztül vitt limitáció; limitálatlan község pedig nagyon sok van.

Tudva ezeket, Erdélyben félünk a miniszterelnöknek — az országházban kedvezően fogadott — amaz ígérésétől, mely rövid idő alatt rendezni és megváltani igéri a királyi kisebb haszonvételeket.

A ki ismeri az erdélyi viszonyokat, az tudja, hogy különösen a nemzetiségektől lakott vidékeken mily fontos a birtokosság, mint itt egyedüli magyarságra nézve a regalék tőkéje. Erdélyben a sűrű népesség miatt kis földesuri birtok sok jobbágyot és nagy regalejövedelmeket élvezett, — igen sok birtok van, leginkább havason és havasaljon, mely a jobbágy megváltás és a regalék megváltása után elértéktelenedik, e helyeken talán legkevésbé vannak tisztázva a regalejogviszonyok. — Ha egy ily birtok regalejoga előleges rendezés nélkül és a jövedelem adó alapján váltatik meg, az addig nagybirtokos számba ment magyar volt földesur mehet selyemhernyó-kormánybiztosnak, vagy bevárhatja a legközelebbi kataszteri munkálatot.

Ezt ajánlom az intéző körök becses figyelmébe.

Thorotzkay Lajos.

## Ne gazdálkodjunk egyoldalulag.

(Vége).

Az amugy is hosszúra nyult cikkünket nem zárhatjuk be a nélkül, hogy a juh- és sertéstenyésztésről is pár szót ne szóljunk; így névszerint a mi a juhászatunkat illeti, csakugyan különös, hogy e hasznos állatanyagban is annyira feljülmul külföld. Mig ugyanis ezer lakosra jut juh Dániában 905, Szerbiában 2201, Norvégiában 933, Romániában 1064, Spanyolországban 1404, Görögországban 1496, Portugáliában 746, — addig, az ezen államoknál nagyobb és népesebb Magyarországon, ezer lakosra jut juh csak 674 darab. Pedig a magyar juhtenyésztés nagyon kihajtáná magát. Az angol juhok meghonosításával pár helyt Erdélyben is tettek kísérleteket. Ezeknek azonban sikeres tenyésztéséhez elengedhetlen kellék a teljes és lelkiismeretes felügyelő személyzet, nemkülönb a dús legelő és a hizlaló tápszereket bőven termő talaj. E feltételek hiányában, tudva azt, hogy e juhok nagyon hamar degenerálnak, vajmi nehéz hasznot hajtólag tenyészteni.

Egészen másképp van ez a magyar juhnál. A szivósság, melylyel magát, úgy a mint van, fentartotta, valóban bámulatos s talán kivételes is. Hisz jól ismerjük azt a hiányos tenyésztési módot, mely hazánkban s első helyen az erdélyi részekben divik a legtöbb helyen. A bárányokat, még alig hat hetesek, azokat máris elválasztják az anyajuhoktól. Egy részét leölik s a megmaradt kisebb résznek pedig a természetes táplálék hiányában kell tovább fejlődnie. Hová nem fejlődhetnek e faj ily szivóssággal, gondos kezelés és szakértő tenyésztés mellett? Hogy pedig a juhtenyésztés kihajtáná magát, azt bizonyíthatnunk felesleges is.

Fordítsunk egy kissé nagyobb gondot sertéstenyésztésünkre is. Sertéstenyésztésünkben eddig a zsirtermelés volt a fő. E tekintetben Európa egyik sertés-faja sem versenyezhet a mi sertéseinkkel. A kereslet azonban főleg a hus felé irányul. Ezt az irányt szem előtt kell tartanunk s sertéstenyésztőink nagy része bátran szakíthat az eddigi iránynyal s áttérhet a hustenyésztésre. Egyáltalán nálunk a hustermelés kimondhatatlan hátra van. Ezt már több, Budapestten tartott enquetben bizonyíták a kihallgatott szakértők; bebizonyíták, hogy az országban elfogyasztott husnak 5—10%-ka kitünő minőségű, 15—30% közép minőségű, a többi rosz. Ez a tény magában véve eléggé bizonyítja, hogy nálunk az állattenyésztésnek a jövőben a hustermelésre az eddiginél nagyobb gondot kell fordítania. Egyéb-ként örömmel regisztrálhatjuk, hogy ezen állat-fajból hazánkat — az egy Szerbia kivételével, egy állam sem multa létszámban feljül; mert ugyanis, a mig ezer lakos után jut sertés Dániában 265, Szerbiában 1062, Spanyolországban 272, Portugáliában 43, Romániában 186, Németországban 173, Franciaországban 156, Oroszországban 151, Ausztriában 122; addig Magyarországon ezer lakos után jut sertés — 288 darab. Ez mégis csak haladás, más gazdasági állatokhoz képest! — a mitmég csak a lótenyésztés mul talán feljül; de az is igaz, költ rá az állam eleget.

Ugy szólva egész mániává nővé ki magát, hogy gazdaságunk sanyaru állapotáért csakis kizárólag a kormányt tesszük felelőssé! . . Holott a kormány, nem tagadhatni, igyekezik minden téren segélyére menni a birtokos osztálynak. De már arról a kormány sem tehet, — sőt semmiféle hatalom a világon, ha a mezőgazdaságot üzö osztály csak egyoldalulag gazdálkodik s abban is ugyszólva rablógazdaságot üz!

Ily viszonyok közt tagadhatlan nehéz a földbirtokos osztály helyzete. Azonban elcsüggedésre nincsen alapos ok, — hanem e helyett van ok arra, hogy rendezzük mielőbb gazdaságainkat, — hogy úgy mondjuk — harczképessé az által: hogy a termelés egyes tényezői közé helyes arányokat hozzunk s ne üzzünk egyoldalul gazdaságot.

A gépeknek alkalmazása is szükséges, több birtokos összeállhat az ennek való beszerzésére, a munkáltatási költségek érezhető leszállításául és istennek hála, ma már arra való jelzálagra, használható kölcsönöket is lehet kapni.

Tudjuk mi azt igen jól, hogy a mi termelésünk miért oly drága! Drága azért, mert a mint már sokszor említett, birtokaink összhangzásban fölszerelve nincsenek; drága azért, mert termelésünk igen egyoldalul s mert elvégre ma már gazdáink közül sokan, daczára annak, hogy trágyájuk nincs, mivelésünk is igen gyarló, az ugart mégis, borura-derüre vetik, trágyázás és helyes megmivelés nélkül. Itt fekszik szerintünk ösztövére eredményeink főoka. Régi közmondás a magyarnál: „hogy aratunk a mint vetünk“! Ezen

arany igazságot azonban úgy látszik, hogy az újabb időben jó formán elfelejtettük. Pedig ellene véteni büntetlenül soha sem lehet.

Ujra meg újra, a helyes irányu gazdálkodás szüksége áll előttünk!..

A mezőgazdaság terén csupán tudományos ismeretekkel eredményt elérni akarni — helytelen törekvés. Ezt már sokan megkísérlették, de mindig balul ütött ki. S egy gazdaság kezelését sokkal nagyobb bizalommal lehet egy minden tudományos ismeret nélküli gyakorlati gazdának kezére bízni, mint egy minden gyakorlati ismeret nélküli tudósának. A ki azonban mindkét téren, t. i. a gyakorlat és elmélet terén is, egyiránt otthonos, az minden viszonyok között a legbiztosabb alapon áll.

A gyakorlat igen jó hizó marha bevásárlóvá képezhet valakit, mivel a szemnek s kéznek gyakorlatra van szüksége, hogy ez által ama bőrminőséget és testalkatot felismerje, melyek mellett az illető állat hizó képességére számítani lehet s képessé teheti az az állat tartó gazdát a tenyészállatok jó és rossz tulajdonságainak felismerésére is; de ennél tovább csak a tudományos ismeretek birtokában képes biztosan haladni minden gazda, a tenyésztést egyedül sikeressé tevő átöröklési mozzanatok megítélésének tömkelegében s megállapításában ama takarmányozási módnak, mely mellett hizó állatai legolcsóbban s legjobban gyarapodnak. Más oldalról ellenben a tudomány emberei képesek ugyan megállapítani, hogy miféle növények számára melyek a legjobb trágya-szerek; vagy kimutatni, hogy valamely talaj miért terméketlen, vagy hogy egyes esetekben a mész vagy a márga fog-e jobb hatással lenni, — de az azután már a gyakorlat feladata, hogy mikor hintessék szét a mész vagy a márga a földön s miként kell a talajt az egyes növények számára megmivelni.

Szóval, hogy a mezőgazdasági ipar megfelelő eredményt szolgáltasson, a tudomány s gyakorlatnak össze kell működnie.

S a mely gyakorlati gazda kellő tudományos ismeretekkel van felfegyverkezve, az okvetlenül jobban meg fogja állani a sarat minden viszonyok között, mint az, a ki csupán gyakorlattal bir. Nem ajánlhatjuk tehát eléggé gazdáink figyelmébe, a gazdasági tanulmányok terére való lépést; ha erre is fognak gondot fordítani, úgy az eddigi hiányos és ferde gazdálkodási rendszerrel, teljesen szakitnának idővel.

Itt az ideje, gazdaságunkban más rendszert követni s a takarékosagra is nagy súlyt fektetni, — mely utóbbi, valjuk be-öszintén, nem képezi a magyar gazdák legtöbbszörének valami erős oldalát!.. Hanem hát lassanként ezen is változtatni fog az idő, annál is inkább, miután mint az okszerű gazdálkodást, mint a takarékoságot, úgy szólván, a magyar faj fentartása követeli; vetekedni kell minden gazdának úgy szólva egymással — a munka, a nélkülözés és takarékoságban, hogy azt a szent földet, melyet apáink vérrel szereztek meg, fáradhatatlan munkássággal, határt

nem ismerő nélkülözéssel és legaprólékosságba menő takarékosággal megtartsuk.

S ha ezt minden gazda hazamentő szent fogadalomnak tekintendi, akkor is meg fog ugyan bennünket viselni a jelenlegi válságos helyzet, mert gazdáink legnagyobb része meg van gyengülve, de elsöpörni nem fog. S ez minden gazdát eléggé buzdíthat arra, hogy e szent fogadalmat családjá érdekében is minél előbb megtegye s e szerint intézze dolgaikat, — mert ne higgye senki, hogy a létező bajokból más uton ki lehet menekedni.

Kolozsvár.

Ürmössy Lajos.

### A trágyázás alapelvei.\*)

A ló, nemcsak munkája, az ökör nemcsak húsa, a tehén nemcsak teje, a sertés nemcsak szalonnája, a juh nemcsak gyapja, hanem trágyája által is hasznot nyújt, mely annál nagyobb, minél dúsabban táplálad őket, minél jobban almozol alájuk. Jó takarmány jó trágyát, sovány takarmány sovány trágyát, száraz takarmány száraz és meleg trágyát, nedves takarmány pedig zsiros trágyát ad.

Szántóföldednek legalább felét, akár kétharmad részét is vesd el takarmány-növényekkel, mert csak így trágyázhatod meg jól egész birtokod. Ki bőven trágyáz, gazdagon arat. Többet ér egy fél hold jól, mint egy egész hold rosszul trágyázott föld. Ha trágyával rendelkez, nem vagy kénytelen földednek egy részét hevertetni, vagyis ugarnak hagyni; az ugar czélja talajodat a gyomoktól megtisztítani és trágyázás nélkül jó erőbe hozni; kapás növények mivélésével a gyomokat kiirthatod, trágyázással a föld erejét visszaadhatod, tehát az ugar felesleges lesz.

Ha földjeid mind egyformák, sem nagyon szárazak, sem nagyon nedvesek, akkor keverd össze a különféle trágyákat; ha pedig nedves és száraz földjeid is vannak, úgy ne keverd össze őket. Nedves földjeidre a ló és birka, száraz földjeidre a szarvasmarha és sertéstrágyát fogod kihordani.

A trágyagödört ne ásd igen mélyre; mert így a trágya kihordása nemcsak nehéz lesz, hanem időpazarlással is fog járni. A trágyát jól keverd össze gödörben, tapostasd meg néha, mert máskép kiszárad és megpenészesedik. De azért ne öntözd meg tulságosan, ha a kiszáradást meg akarod gátolni, mert így kilúgázódik ereje; mint a hamunál is, ha nagyon sok vizet öntenek rá, a lúgba megy a java. A mértékletes öntözés igen jó lesz. Az esővíz káros hatásától is meg kell védened a trágyát; ezt 3-féle módon érheted el:

1. Födület építesz a trágyagödör fölé;

2. Szalma vagy gyékényből készítesz olyan takarókat, melyekkel a szükséghez képest beborítod a trágyát;

3. Az egész gödört egy alacsony fallal veszed körül.

Válaszd e három mód közül azt, a melyet leghelyesebbnek és legolcsóbbnak tartasz. Én a földellett állított

\*) A „Gazdasági lapok“ mutatója Joigneaux francia író gazdasági katejából. Szerk.

trágyatelepet tartom legjobbnak, mert ily módon a trágya egyaránt meg van óva a kiszáradás és kilugozástól. Fődetlen trágyagödörnél valahányszor az eső esik, annyiszor folyik el a trágyalé és annyival értéktelenebb lesz a trágya. A lé elfolyását egészen meggátolhatod, ha egy jó réteg agyagot egészen lesulykolsz a gödör fenekén. Ezen hasznos munkáról meg ne feledkezzél!

A szalmás trágya tartósabb hatású, mint az érett; de nem is fogja olyan gyorsan a termést növelni mint emez. Igaza van a példabeszédnek: érett ganéj, öreg leány, hamar hasznót hajt.

A trágyagödört tartsd jó távol a kúttól, mert a ganéjlé, ámbár csak cseppenként, mégis beleszivárog és megmérgezi a vizet.

Minden állat ad annyi trágyát, a mennyi elegendő az őtet tápláló földet táplálékkal ellátni.

Az embernél is így van; az emberi ürülék ép annyi táplálékot adhat a földnek, a mennyi elég arra, hogy a föld elegendő mennyiségű tápszereket teremjen az emberek számára. Becsüld meg tehát az emberi ürüléket; végy példát a flamandokról, kik az összes emberi ürülékeket kihordják a szántóföldekre. Minél jobb eledelekkel él az ember, annál értékesebb az ürüléke. Igaz, az emberi ürüléknek sajátságos szaga van; de hát embert a barátjáról, madarat a tolláról, ganéjt a büzéről lehet felismerni; a ló, szarvasmarha, sertés és birkatrágyának is van büze, csak hogy nem veszed észre, mivel megszoktad már; a flamandok nem találják kellemetlennek az emberi ürülék szagát, mivel megszokták már. A zöldségműveken, igaz, megérik, az emberi ürülék szaga, de hát vannak oly anyagok, melyekkel elveheted a büzét; ilyenek az istálló-trágya, mész vagy szénpor, hamu, víz, agyag vagy bárminő más földnem, melyekkel összekeverve szagtalanná válik.

A baromfiak trágyáját se engedd kárba menni; gyűjtsd össze gondosan, helyezd tető alá és használat előtt törd össze finomra; ezekből keveset szabad egyszerre alkalmazni. Legjobb a galambtrágya, azután következik a tyúktrágya; a lúd és kacsáé frissen keveset ér, de megszáradván, ezek is értékesek. Minden anyag, a mi embertől vagy állattól származik u. m.: ürülék, vizellet, hús, vér, gyapjú, szőr, toll, csont, szarv, pata, köröm stb. mind trágya. Csak fel kell ezeket használni, mert igen jó trágyák.

A vizelletet egy ideig állni és erjedni hagyod és azután vízzel felhígítva alkalmazhatod.

A húst vágd össze darabokra és vagy a ganájlé gödörben, vagy a földben égett mésszel keverve, hagyod elrothadni.

A vért vagy a trágyára öntözheted, vagy megszáritod a sütőkemencében.

A gyapjut metéld össze és használat előtt 8—14 napig akár vízben, akár a levegőn rothadni hagyod.

A csontokat vagy összetöröd finomra vagy a mi könnyebb, a kemencébe dobod őket és ottan elégve, a hamuval együtt szórod ki a földre.

A szarvakat, patákat, körmöket összezúzva elegyítheted a ganéjjal.

Minden anyag, a mely a növényektől veszi eredetét; trágya; a levél; mely lehull a fáról, az erdőt megtrágyazza és a talajt gazdagítja; a gyom, mely az ugaron kivész és elkorhad, ugyanannak erejét gyarapítja; a törköly, melylyel a szőlőket trágyázod; a növény, melyet zölden alászántasz; a zöld trágya; fa, szén és a többi tüzelő anyagok hamuja szintén jó trágya.

Add vissza a rétnak és szántóföldnek egyaránt kamatostul azt, a mit kivettél belőlök.

A konyhahulladékok, moságotóviz, szappanosviz, rothadt gyümölcs, romlott hús, régi bőrök, bor-sörlejt, földdel, zöld levelekkel jól összekeverve és elrothadva, így jó trágyát, az u. n. keveréktrágyát (composzt) adják. A föld maga is egy trágyatelep, mivel mindazon anyagok, melyek a trágyát alkotják, belőle képződtek. A mész, márga, foszforos és kőväs kövek és sok hasonló sziklák, melyeknek nevét nem szükséges tudnod, szinte trágyák; ezeket ásványi trágyáknak hívják. Sokkal lassabban hatnak, de hatásuk tovább is tart. Ha birtokod közelében ilyenek találhatók lennének, használd fel őket, megelőzőleg istállótrágyával jól összekevervén, mely őket feloldja.

Trágyázás nélkül a föld fellázad ellened, nem terem és romlásod okozza.

Ha nincs elég enni valód, úgy ne tarts vendéget házadnál, a mivel egy ember jóllakik, azon kettő már koplalni fog; ha csak egy holdat bírsz trágyázni, úgy ne vess el kettőt. —

### Penésznek eltávolítása a pinczéből.

A penésznek eltávolítására a pinczéből sok módot ajánlanak, de nagyon kevés az, amely sikeresen alkalmazható volna. Így pl. sokszor ajánlják, hogy egy tálban konyhasót kénsavval kell leönteni, azonban az ekkor keletkező sósavgáz fejlődése oly rohamos, hogy az avval bánó egyéniségre is veszedelmes lehet. Továbbá egy nagy részét a magnéziát vagy meszet tartalmazó kövek megkötik, a hordó-abroncsokat pedig szerfölött rongálja s rozsdásítja, míglen a penészgombákra még sem hat kellőleg. Mások kén elégetését prédikálják; igaz, hogy az ekkor képződő kénsav a penészgombákat elpusztítja, de kártékony hatása az előbbi gázéval megegyez. Legjobb a penész ellen a mész. A falakat sűrű mésszel kenjük be s a meszelést 6—8 hetenként ismétljük, mignem a penész teljesen kipusztul.

Az ászok-fák és hordók bemeszelése azonban már nem kivihető, pedig ezek szenvednek legtöbbet a penésztől s nedves pinczében gyorsan korhadván, hamar tönkre mennek. A kátrány szaga miatt, melyet a bor is könnyen magába vesz, nem használható. Az ászok-fákra azonban a rézgálicz, melynek oldatába áztatjuk, czélszerű s azokat igen tartóssá teszi.

A hordók fájának épségben tartására egyedül a borax látszik megengedhetőnek, minthogy egészen ártalmatlan szer. A boraxból 12 kiló 100 liter vízben feloldandó és a hordók ezen oldattal szivacs segélyével bemázolandók. Ezen bemázolást időnként ismételni tanácsos. A pincze falaira is alkalmazható ezen oldat, ha a bemeszelés után bizonyos idő múlva a penész újból mutatkoznék. A pinczei kézi edényeket illetőleg pedig nagyon jó szolgálatot tesz a paraffin; hordóknál azonban ez a lyukacsokat egészen betömi, tehát csak ó-borok hordóinál engedhető meg.

Ezen ajánlott eljárások mellett a penész teljesen távol tartható, nem szabad azonban a fáradtságot sajnálni és kezdetben a bekenéseket, mihelyt penész mutatkozik, ismételni. —

(B. L.)

Dr. Bersch József.

### A zöldtrágyázás előnyei.

Ha csekélyebb szalmatermés van a gazdaságban, vagy a rossz termés folytán, vagy intenzívebb vetés forgás mellett, mely tudvalevőleg a gabonatermelést kisebb mértékre szorítja; a trágyaszükséglet azért ugyanaz marad s ily esetben a trágya pótlására jó szolgálatot tesz a zöldtrágyázás. A zöldtrágyázás haszna első sorban abból áll, hogy az alászántott zöld anyaggal a földbe nagymennyiségű könnyen oldható s ezen felül még oly tápláló anyagokat is juttatunk, amelyek a növények a levegőből gyűjtöttek. Másodszorban ezen növények a talajt beárnyékolják és beérlelik, mi a reá következő vetés diszlésére igen fontos s a mit semmi művelési szegédeszközzel pótolni nem lehet. Zöldtrágyául főleg alkalmasak a hüvelyesek, pl. a borsó és búkköny, vagy a keresztes virágúak, mint a repce, a mustár, a homokos talajokra pedig a tatárka és csibehúr. Igen ajánlható ezek közül a repce, melyből egy kat. holdra csak 20—24 liter kell, a mi csak 1 frt 50 kr. — 2 frtba kerül. Továbbá a mustár, mely holdanként 6—7 frtba jó s már 5—6 hét alatt virágzik és alászántható. A repcenél természetesen a virágzást nem várják be, hanem ha 30—40 centiméter magasra megnőtt, lehengerezik és alászántják. Érdekes volna, ha kísérleti eredményre hivatkozhatnánk, hogy mennyivel ad többet a zöld trágyázás után a gabona a hasonlólag művelt, de trágyázatlan és egyenlő minőségű földben termett gabonánál. —

### Tenyészállatkiállításunk érdekében.

A kolozsvári kiállítás bejelentési határidejének kezdete — július 15-ike — küszöbön áll és a rendező bizottság annyival is inkább tömeges részvétet vár, mert a kitűzött díjak bősége és gazdagsága — kivált a ló és hazai szarvasmarha osztályaiban — nem csak semmi kívánni valót nem hagy fenn, hanem ez idő szerint hazánkban példa nélkül is áll! Hogy számokat idézzünk, a lóosztály 2500 frtot meghaladó díjjal, a hazai szarvasmarha 1800 frttal, az idegen marha és bival 200—200 frttal, a juh és sertés-osztály

100—100 frttal, a hizó-osztály 300 frttal, a baromfi 50 frttal van dotálva. Fontos körülmény a lókiállításra nézve, hogy az állam részére megvételre felajánlt mének kizárólag itt fognak, a kiállítás első napján megsemmisíteni s esetleg megvétetni. A rendező bizottság ajánlatot kapott illetékes helyről Budapestről a baromfikiállítás kiterjesztése ügyében, mihez természetesen külön és czélszerű ketreczek készíttetése és a díjaknak szaporítása kellene, hogy járuljon. A Jády-féle — Nagy-Körösön nagy feltűnést keltett — czélszerű és olcsó költőgép itt is múködésben lesz bemutatva. —

\* \* \*

A rendező bizottság július 16-iki ülésén egyéb fontos ügyek mellett a bíráló bizottság megalakítását is fogja tárgyalni. Az elnökség javaslata szerint a lóosztály bírálatára 20, a magyar marháéra 16, az idegen marháéra 7, a bivaléra 4, a juhosztály bírálatára 5, a sertésére 6, hizott állatokra és baromfi-osztályra 4—4 bíráló lenne felkérendő, összesen tehát 66 bíráló, kiknek élén az összjury elnöke áll. E 67 egyénből 33-at közvetlenül kér fel a rendező bizottság a legelismertebb szakférfiak sorából, míglen 34 egyént az e czélből megkeresett 14 szakegylet fog a saját kebeléből kijelelni. Az ülés közérdekűbb mozzanatairól jövő számunkban referálunk. —

### Mén-vásárlás.

A földművelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterium országos lótenyésztési osztálya részéről felhívja mindazokat a lótenyésztőket, kiknek birtokában három és fél évet betöltött, de a nyolczadik évet meg nem haladott ménló van és azt eladni óhajtják, hogy ebbeli szándékukat az eladandó ménlovak számának megjelölésével, továbbá annak kitüntetésével, hogy a ménló, vagy ménlovak mely helyen, megyében, mely városban, községben, vagy pusztán állanak, a mondott osztálynál, (50 kros bélyeggel ellátott beadványban) — legkésőbb f. évi augusztus hó 20-ig jelentsék be. — Az eladandó mének a bejelentések mérvéhez és a bejelentők lakóhelyeihez képest úgy, mint a múlt évben, ismét egyes összpontosító központokon fognak bizottságilag megsemmisíteni és a vételár tekintetében létrejött egyezkedés után azonnal megvásároltatni és átvétetni. — 165 centiméternél alacsonyabb mének, tekintettel a méntelepekben már meglevő anyagra, vásároltatni nem fognak, kivéven, ha az egyed kitűnő minősége a megszerzést kívánatossá teszi.

A Királyhágón tuli vármegyéből bejelentendő mének az erdélyi gazdasági egyesület által rendezendő kiállítás alkalmával, tehát csakis Kolozsvárott, augusztus hóban, a lókiállítás első napján, (augusztus 31-én) fognak szemle alá vétetni. —

## Egyleti mozgalmak.

Választmányi ülés 1888. június 14-én.

Tartatott alelnök Szabó József elnöklete alatt, jelen voltak: Szentgyörgyi Lajos, Reich Albert, Réti János, Filep István, Dr. Szentkirályi Ákos és Gamauf Vilmos, egyleti titkár.

108. A május 14-iki jegyzőkönyv felolvastatván — a mainak hitelesítésére Filep István, Réti János és Szentgyörgyi Lajos tagtársak kéretnek fel.

109. E. titkár tudatja, hogy Fényes Károly eddigi segéd helyett Tóth Károly és Vajda Imre legény helyett Balog András lesz alkalmazva — helyeslő tudomásul szolgál.

110. Május havi pénztári kimutatás szerint 659 frt 68 kr. bevétel és 352 frt 34 kr. kiadás tűnven ki, — tudásul szolgál.

111. Az ügyvédi szerződés módosított szövege felolvastatván — az elfogadtatott és az aláírás elrendeltetett.

112. Ajtay Géza, mező-szengyeli lakos, egyletünk évdiyas tagjai közé lépni óhajt — örömmel fogadtatván, kötelezvénye a pénztárhoz tételik át.

113. Báró Bánffy Ernő válasza a magasvérű ménállomás felállítására tárgyában — tudomásul szolgál.

114. Orsz. gazd. egylet a folyó évi tagdíjat befizetni kéri — 10 frt utalványozva lett.

115—120. Alsó-Fehér-, Brassó-, Fogaras-, Szeben- és Udvarhelymegyék a regalejövedelemre vonatkozó adatokat küldik be — köszönettel fogadtatván, feldolgozás végett a titkárhoz tételik át. Egyszersmint határozatott, hogy a még hiányzó adatok szives beküldésére Csik- és Maros Tordamegyék megsürgettesenek.

121. Almásy Ede a steier gazd. egylet közgyűléséről tesz jelentést és annak nyomtatványait küldi be — köszönettel fogadtatott.

122. Brechler Hersch és társai regalé-bérlők több rendbeli sérelmeiket adván elő, azoknak orvoslására egyletünk közbenjárását kéri — miután az egyleti igazgató választmány a regale-ügyben különben is terjedelmes emlékiratot fog kidolgozni s azt a magas kormányhoz felterjeszteni; e memorandumban a kérdés minden ága s így a tulajdonosok érdekével annyira egyező bérlési ügy is kellően tárgyalva s felölelve lesz, minélfogva folyamodók értesítendő, hogy kérvényük a jelzett alkalommal fog általunk lehetőleg érvényre juttatni. —

Hitelesítik:  
 Filep István,  
 Szentgyörgyi Lajos,  
 Réti János,  
 Szabó József,  
 egyleti alelnök.  
 Gamauf Vilmos,  
 egyleti titkár.

**Felelős szerkesztő: GAMAUF VILMOS.**

## PIACZI ÁRAK.

| A heti vásár                     |        | Gabona mérték  | Tiszta buza | Elegy buza | Rozs | Árpa | Zab | Török-buza | 100 kiló |        | 1 köbméter tüzifa | 1 kiló marhahús |
|----------------------------------|--------|----------------|-------------|------------|------|------|-----|------------|----------|--------|-------------------|-----------------|
| helye                            | napja  |                |             |            |      |      |     |            | széna    | szalma |                   |                 |
| <b>k r a j c z á r o k b a n</b> |        |                |             |            |      |      |     |            |          |        |                   |                 |
| Budapest . . .                   | julius | 14 métermázsza | 690         | —          | 538  | —    | 520 | 620        | —        | —      | —                 | —               |
| Brassó . . . .                   | május  | 11 hektoliter  | 530         | 350        | 330  | 310  | 180 | 410        | 230      | 140    | 250               | 36              |
| Deés . . . . .                   | julius | 10 " "         | 600         | 540        | 380  | —    | 280 | 560        | 540      | 280    | 320               | 32              |
| Fogaras . . . .                  | julius | 13 " "         | 500         | 460        | 320  | —    | 170 | 400        | 270      | 180    | 200               | 26              |
| Gyula-Fehérvár .                 | julius | 14 " "         | 550         | 425        | 400  | —    | 210 | 475        | 350      | 200    | 260               | 37              |
| Kézdi-Vásárhely                  | julius | 12 " "         | 460         | —          | 300  | 260  | 170 | 450        | 280      | 100    | 240               | 32              |
| Kolozsvár . . .                  | julius | 12 métermázsza | 630         | —          | 480  | —    | 380 | 560        | 300      | 140    | 300               | 34              |
| Maros-Vásárhely                  | julius | 12 " "         | 683         | 595        | 525  | —    | 396 | 520        | 200      | 120    | 280               | 34              |
| Nagy-Szeben . .                  | junius | 29 hektoliter  | 490         | 370        | 360  | 400  | 200 | 440        | 160      | 110    | 250               | 32—36           |
| Nagy-Várad . . .                 | julius | 10 " "         | 460         | 380        | 352  | 292  | 212 | 430        | 280      | 120    | 320               | 44              |
| Sepsi-Szt.-György                | julius | 9 " "          | 500         | 450        | 320  | 270  | 150 | 430        | 350      | 150    | 140               | 32              |
| Szász-Régen . .                  | julius | 12 " "         | 550         | 480        | 400  | —    | 210 | 460        | 300      | 180    | 260               | 28              |
| Torda . . . . .                  | junius | 16 " "         | 575         | 425        | 400  | —    | 210 | 460        | 300      | 30     | 238               | 28              |

Nyomatott Gámán János örökösseinél, közép-utca Minorita-épület.